

ROMANIKIELISTEN LAINASANOJEN JA KOODINVAIHDON TEHTÄVÄT SUOMEN ROMANIEEN SUOMENKIELISESSÄ VERKKOKESKUSTELUSSA

Mirkka Salo, Helsingin yliopisto

Suomen romanit käyttävät keskinäisessä, suomenkielisessä keskustelussaan romanikieleen perustuvia sanoja ja romanikielen taivutusmuotoja sekä vaihtavat koodia suomen ja romanikielen välillä. Romanikielisiä elementtejä sisältävä etnolekti on käytössä myös romanien verkkokeskustelussa. Romanikielisiä elementtejä esiintyy suomenkielisessä verkkokeskustelussa viidessä pääasiallisessa käyttötehtävässä. Salakielifunktiossa kätkevä aines, joskus pelkästään yksi avainsana, vaihdetaan romanikieliseksi. Suomen romanikulttuurin puhtaussääntöjen mukaan epäpuhtaina pidetyt asiat ja niitä ilmaisevat sanat merkitään vaihtamalla niiden kohdalla kieltä. Samoin kulttuurin häveliäisyysääntöjen vuoksi ilmaistaan joitakin sanoja romanikielellä. Tutkimusaineistossa yleisin käyttötehtävä on romani-identiteetin ilmaiseminen. Aineiston romanikieleen pohjautuvista sanoista suurin osa ilmaisee etnistä alkuperää akselilla romani-<>muu kuin romani. Syinä tähän ovat se, että useat keskusteluaiheet liittyvät romaniuteen, sekä se, että sanat kaalo 'romani' ja kaajo 'muu kuin romani' miltei korvaavat aineiston romanien kommentteissa suomenkieliset vastineensa. Viides käyttötehtävä on kielelliset leikit. Anonyymien keskustelutilanteiden erityispiirteenä nousee esiin oman etnisyyden ja romanikulttuurin tuntemuksen todistelu romanikielen tai romanikielisten elementtien käytön avulla. Siten lisätään omien mielipiteiden painoarvoa romanien asioita koskevissa keskusteluaiheissa.

Avainsanat: etnolekti, koodinvaihto, lainasanat, romani, suomi, verkkokeskustelu

1 JOHDANTO

Tarkastelen tässä artikkelissa romanikielisten elementtien tehtäviä romanien käyttämässä suomen kielen etnolektissä, kun sitä käytetään verkkokeskustelussa. Artikkelin liitty

yleisemmin lainaamiseen ja koodinvaihtoon (vrt. Gumperz, 1982; Lauttamus, 1992; Mononen, 2013). Suomenkielisessä keskinäisessä keskustelussaan Suomen romanit käyttävät omaleimaista suomen kielen varieteettia, jota voi luonnehtia etnolektiksi (esim. Granqvist, 2012; Kovanen 2010, 2013a, 2013b). Etnolektillä tarkoitetaan alun perin toista kieltä puhuneen, yleensä vähemmistöryhmän käyttämää kielen varieteettia (Clyne 2000, s. 86). Johnstone (2011, s. 5) käyttää varieteettia käsitteenä esimerkiksi tietynlaiseen identiteettiin yhdistettävistä piirteistä. Clynen,

Kirjoittajan yhteystiedot:

Mirkka Salo

Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos, 00014, Helsingin yliopisto
mirkka.salo@helsinki.fi

Eisikovitsin ja Tollfreen (2002, s. 147) mukaan etnolekti (ethnolect) on tietoinen valinta niille, joille etninen ryhmäidentiteetti on tärkeä, ja etnolekti esiintyy yleensä tilanteissa, joissa etnisen ryhmäidentiteetin rooli on keskeinen.

Suomen romanien etnolektin hallitseva kieli on suomi, johon on sisälletty romanikieleen perustuvia, lainattuja sanoja, joita taivutetaan useimmiten suomen kielen mukaisesti. Lisäksi siinä käytetään vähäisemmässä määrin romanikielen mukaan taivutettuja romanikielisiä sanoja ja ilmaisuja, samoin kuin romanikielen mukaan taivutettuja suomen sanoja. Romanikieleen perustuvista kielenaineksista käytetään tässä artikkelissa kattotermiä romanikieliset elementit. Romanikielisiin elementteihin lasketaan kuuluviksi myös suomen kieliopin mukaisesti muodostetut, mutta romanikielisiä aineksia sisältävät johdokset sekä romanikielisiä ja suomenkielisiä aineksia sisältävät yhdyssanat. Esimerkiksi substantiivit *lans* 'häpeä, kunnioituksen osoittaminen' ja *kääji* 'ei-romaninainen' ovat romanikielisiä, mutta suomenkieleen mukautetut sanat *lansa* ja *kääji-lle* (suomen allatiivin päätte *-lle*) ovat romanikieleen pohjautuvia. Verbi *hōha-dom* 'valeyhtelin' on romanikielinen, mutta *hohan-nu* 'valeyhdellut' (< *hōhav-* + suomen partisiipin tunnus *-nu*) on romanikieleen pohjautuva sana. Samantyyppisiä ilmiöitä esiintyy muissakin vähemmistöjen etnolekteissa, esimerkiksi Mononen (2013, s. 168–9) esittelee inkerinsuomalaisten suomenkielen käytöstä vastaavasti sekä venäjänkielisiä sanoja että suomeen mukautettuja, venäjään perustuvia sanoja. Pirttisaari (2003, s. 521–522) huomauttaa, että Suomen romanin tapauksessa kieliyhteisön normittava kontrolli kielioppiin on vähäistä, variaation ja innovaatiot sallivaa. Tämä aiheuttaa suomen vapaata vaikutusta romanikielisten ja romanikieleen perustuvien sanojen taivutukseen myös romanikieltä sisältävässä suomen kielessä.

Koodinvaihdolla (*code switching*) tarkoitetaan puhujan käyttämää kielten sekoittamista puheen tai kirjoitetun keskustelun vuoron aikana (Auer, 1984, 1988, 1995, 1998, 1999; Poplack, 1980, 1988, 2004). Gumperzin (1982, s. 60–61) mukaan koodinvaihdossa puhetilanne määrittää kielen valinnan (tilanteinen koodinvaihto). Koodinvaihdolla myös ohjataan lausuman tulkintaa ja viitataan keskustelussa tapahtuviin muutoksiin (metaforinen koodinvaihto) (*ibid.*). Lauttamuksen (1992, s. 9–12) määritelmän mukaan lainaaminen on matriisikielen mukautuneen tai integroituneen ja fonologisestiikin muuttuneen sanan käyttöä. Lauttamus käyttää lisäksi termiä koodinsekoitus kuvaamassa lähtökielen äänneasun mukaista yksittäistä sanaa (*ibid.*; Mononen, s. 168). Suomen romanikieli sisältää suomen äänneistä poikkeavia äänneitä, mutta aineistossani niitä ei ole merkitty kirjoitusasuun. Perustan koodinvaihdon ja lainaamisen käsitteet Auerin, Poplackin, Gumperzin ja Lauttamuksen määritelmiin.

Useat Suomen romanit vaihtavat kieli-
muotoa oman suomen varieteettinsa ja suomen puhe- tai yleiskielen välillä riippuen keskustelukumppaneista. Romanikielisiä elementtejä sisältävää varieteettia käytetään vain toisten romanien kanssa. Sanavalinnoissa on eroa romanien keskinäiseen keskusteluun myös silloin, kun keskustelussa on läsnä sekä romaneja että muita (oma havaintoni). Osin erot liittyvät romanien kulttuuriin tapoihin, joita tarkastellaan erityisesti luvuissa 3.2 ja 3.3. Vain romanien kesken käytetään kulttuurisidonnaisia lainasanoja, kuten *lansa* < *lans* 'häpeä, kunnioituksen osoittaminen'. Hedmanin (2004, s. 47) mukaan romanikielillä kirjoitetaan ja puhutaan Suomessa eri alamurteiden ja tyylien mukaisesti. Verkokeskusteluaineiston romanikielinen aines edustaa suurimmaksi osaksi Suomen romanikielen itäisen alamurteen mukaisia muotoja. Näitä ovat esimerkiksi *j* pro länsimurteen *dj*

ja *s* tai sanakirjoissa ja oppikirjoissa käytetty dž, kuten sanoissa *jeeno* 'mies, romanimies' ja *juuli* 'nainen, romaninainen' ja *ä:n* käyttö *a:n* tilalla, esimerkiksi *rakli* 'ei-romanityttö' (pro *rakli*) (Granqvist 2007, s. 64–65, 76–77). Sanasta 'äiti' aineistossa esiintyvät eri murrealueiden ja yksilömurteiden muodot *dai*, *däi* ja *tai* ja sanasta 'isä' *daad* ja *taat*. Romanikielen sanakirjoissa, kuten Valtonen (1972) ja Koivisto (1994; 2001) sekä oppimateriaaleissa, kuten Helsingin yliopistossa käytetyissä romanikielen oppikirjoissa, käytetään dž-äänteellisiä muotoja, kuten *džeeno*, *džuuli* ja a-äänteellisiä muotoja, kuten *rakli* ja *dai*. Näitä muotoja käytetään myös tämän artikkelin lopussa olevassa taulukkoliitteessä. Soinnillisten klusiilien *b*, *d* ja *g* toteutumisen soinnittomina on yleinen puhekielisen romanin piirre, esimerkkinä sanat *gaajo* > *kaajo* 'ei-romani' ja *gaaji* > *kääji* 'ei-romaninainen'.

Romanikielestä on lainattu vähän sanoja valtaväestön suomen kieleen (Granqvist, 2013).¹ Valtaväestön käytössä olevat, suomen kieleen omaksutut romanikieliset lainasanat ovat luonteeltaan lähinnä slangisanoja, joiden merkitys on yleensä muuttunut.² Suomen romanikielessä on myös romanikieltä taitamattomalle ymmärrettävämpiä, myöhemmistä

¹ Pääväestön käytössä voi olla kuitenkin kartoittamattomiakin romanikieleen perustuvia sanoja. Esimerkiksi pääväestöä edustavassa suvussani vanhoilta sukupolvilta periytyneet *mangu* ja *maaru* ilmaisussa ”*Sinä olet sellainen mangu mangu maaru*” ”*Sinä olet sellainen kinuaja*” (vrt. romanikielen verbi *manguv-* 'kerjätä' ja substantiivi *maaro* 'leipä') sekä verbi *pappaloida* 'pomppia ympäriinsä/mennä ja tulla edestakaisin' (vrt. romanikielen adverbi *pappales* 'uudestaan') perustuvat mahdollisesti romanikieleen (mm. Iris Stenqvist, henkilökohtainen tiedonanto kesäkuu 1978). Suomen sanojen alkuperä (Kulonen ym., 1995, s.v. *mankua*) mainitsee sanan *mankua* kohdalla sen muistuttavan romanikielistä sanaa.

² Sana *fuula* 'uloste, paska' on saanut valtaväestön slangissa myös merkityksen 'epärehellinen, väärennetty, epäaito' (Urbaanisankirja 2010 s.v. *fuula*). Sana *peelo* 'penis, siitin' on saanut valtaväestön slangissa merkityksen 'toisia käytöksellään ärsyttävä ihminen' (Wikipedia 2016 s.v. *peelo*; vrt. Granqvist 2012: 301). Myös: Urbaanisankirja 2010 s.v. *peelloilla*; Vrt. vankilaslangista: Lipsonen 1990: 25; 70; 190; 192; 340–353.

kielikontakteista lainautuneita sanoja (esimerkiksi *valpos* 'pentu, lapsi', jonka monikkona *valpi* käytetään aineistossa myös yksikkönä).

Suomen romanien puhuttua romanikieltä on tutkittu Kotimaisten kielten keskuksen nauhoitteiden pohjalta (Granqvist, 2012; Kovanen, 2010, 2013a, 2013b). Kovanen (2013b, s. 179–200) keskittyy koodinvaihdon (sekä yksittäisten sanojen että pitempien puheen osien vaihto) tehtäviin romanikielen ja suomen välillä romanikielisessä keskustelussa. Hän esittää aineistonsa perusteella seuraavat koodinvaihdon tehtävät: 1) toisto (sanan merkityksen selventäminen toistamalla se heti toisella kielellä, esim. Kovanen, 2013b, s. 180: *labdal deevil löysit jumalan*³, 2) muutos osallistujarakenteessa (esimerkiksi kun paikalle tulee uusi henkilö), 3) hankalat puheenaiheet, 4) sivuhuomautukset, 5) keskustelun jäsentäminen keskustelupartikkeleiden avulla,⁴ 6) huomion saaminen aloitusten avulla ja 7) metalingvistinen puhe.

Kovasen havainnoilla on yhtäläisyyttä Auerin havaintoihin niistä puheen paikoista, joissa koodinvaihtoa tapahtuu yleisesti. Nämä ovat Auerin mukaan: 1) selostettu puhe, 2) muutos osallistujarakenteessa, 3) sivuhuomautukset, 4) toistot, käännökset, kierrätykset, 5) muutos toiminnassa eli tyylinvaihdos ja roolinvaihdos, 6) puheenaiheen vaihdos, 7) sanaleikit, kielelliset leikit ja 8) puheenaiheen tai kommentin rakenneseikat (Auer, 1995, s. 120). Samankaltaisia havaintoja on esittänyt aiemmin myös Gumperz (1982, s. 75–82). Kovasen havainnot luovat vertailupohjaa romanikielisen haastattelutilanteen ja suomenkielisen verkkokeskustelun koodinvaihdon välille.

³ *labd-al deevil löysit jumalan*
löytää-PRT.2SG jumala
”löysit jumalan löysit jumalan”

⁴ Suomenkielisiä partikkeleita on kuitenkin vakiintunut Suomen romanikieleen (Kovanen, 2013a: 200).

Kerätyn Suomen romanikielen (Granqvistin, 2000; 2012, Kovasen, 2013a; 2013b ja tutkimusprojektin ”Suomen romanikieli ja muut Itämeren alueen romanikielen murteet”, 2016 käyttämät lähteet) perusteella ilmenee, että koodinvaihtoa tapahtuu romanikielestä suomeen esimerkiksi silloin, kun haastateltava ei muista sanaa romanikielellä tai romanikieli ja suomi menevät hänellä sekaisin (myös: Granqvist, 2000, s. 12).

Romanikielisten elementtien tehtävien tutkimuksen avulla saadaan tietoa siitä, missä määrin romanikieliset elementit ovat osa Romanian suomea – missä määrin elementteistä on tullut suomen kielen aineksia –, ja erityisesti siitä, millaisten merkitysten ilmaisemiseen tarvitaan romanikielisiä elementtejä. Tämä tutkimus on osa pioneerityötäni Suomen romanien verkkokeskustelun tutkimuksesta.⁵ Kirjoitetussa keskustelussa on eroja puhuttuun (Tanskanen, 2014, s. 51). Suomen eri rekisterien funktioita keskustelussa ovat tutkineet aiemmin esimerkiksi suomen sosiolingvivistisesta vaihtelusta julkaissut Lappalainen (2009) ja Helsingin juutalaisten kielenvaihdosta ja etnolektistä julkaissut Muir (2009; 2013). Tutkimukseni sijoittuu metodisesti variaationtutkimukseen ja diskurssintutkimukseen. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää romanien verkkokeskustelussaan käyttämää suomen kieltä ja erityisesti vaihtelua suomen ja romanikielisten aineiden välillä. Vertailemalla romanikielisten elementtien käyttöä eri keskusteluketjuissa voidaan selvittää, mistä puheenaieista ja keiden kanssa keskustellessaan keskustelijat käyttävät romanikielisiä elementtejä. Romanikielisten aineiden tehtäviä selvitetään diskurssianalyttisesti (ks. esim. Pietikäinen & Mäntynen, 2009).

Seuraavaksi esitellään tutkimuksen aineisto, tutkimusmenetelmät ja aineiston keskeisiä

löydöksiä romanikielisisistä elementeistä. Luvun 3 analyysissä avataan tutkimusaineistoa autenttisten esimerkkien avulla ja osoitetaan romanikieleen perustuvien sanojen käyttötarkoituksia suomenkielisessä verkkokeskustelussa. Luvussa 4 on pohdintaa havainnoista.

2 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimuksen kohteena ovat romanikielisten elementtien käyttötehtävät koodinvaihdossa ja suomen etnolektissä, johon on lainautunut romanikieleen pohjautuvaa sanastoa ja joitakin muita elementtejä. Tutkimusaineistoksi valitsin tutkimusajankohdan laajimman romaneille tarkoitetun verkkokeskustelupalstan, Internetin keskustelupalstan Suomi24.fi-romano koko arkiston ajalta 22.2.2003–18.7.2013. Korpus on itse keräämäni; tiedonlouhinnassa sain merkittävää apua Jan Guillénilta. Kokosin tutkimusaineiston korpuksesta poimimalla siitä kaikki romanikielisiä tai romanikieleen pohjautuvilta näyttävät elementit ja tarkastin elementit lauseyhteydessään niiden kielen varmistamiseksi. Tämän vaiheen suorittamisen jälkeen aluksi arvioitu romanikielisten elementtien määrä supistui huomattavasti. Tarkastin vielä romanikielisiä elementtejä sisältävät keskustelijoiden kommentit ja niiden virkkeet ja lauseet. Mikäli lauseessa käytettiin koodinvaihtoa, tarkastin lauseen matriisikielen.

Suomi24.fi-ympäristössä on useita keskustelupalstoja erilaisille ryhmille ja kiinnostuksen kohteille. Keskusteluympäristö on asynkroninen eli eriaikainen, epävirallinen ja arkinen. Keskustelupalstan Suomi24.fi-romano etusivulla mainitaan, että se on suunnattu romanien väliseen keskusteluun (24.fi-Romano 2015. Luettu 18.9.2015). Foorumi on kuitenkin kaikille avoin. Palstalla keskustellaan ja väitellään muun muassa siitä, mistä romanius rakentuu –esimerkiksi romanikulttuuriin kuuluvista asioista – ja kokemuksista

⁵ Granqvist (2012) on kuitenkin käyttänyt metaforatutkimuksessaan yhtenä tutkimusaineistona Suomi24.fi-Romano- keskustelupalstaa.

romanina elämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämän vuoksi romania ja ei-romania merkitsevät sanat ovat hyvin yleisiä palstalla.⁶ Etnisesti muuta kuin romania ilmaisevat romanikieliset sanat kattavat kaikki muut etniset ryhmät. Sen vuoksi esimerkiksi suomalaiseseen pääväestöön viittaavat sanat eivät kata joka tilanteessa kaikkia sanojen merkityksiä. Artikkelissa onkin paikoin käytössä ilmaisu *ei-romani* tai *muu kuin romani*. Osa kommentteista on kirjoitettu pysyväällä nimimerkillä tai sillä kutsumanimellä, jota käytetään reaaliympäristössäkin. Näiden nimimerkkien verkkokeskustelu siirtyy lähemmäs tilannetta, jossa keskustelijoiden henkilöllisyys tiedetään, tosin jotkut käyttävät toisen nimimerkkiä. Varsinkin vakituisia nimimerkkejä arvioidaan ja arvostellaan keskustelussa, esimerkiksi sitä, ovatko he käytökseltään aitoja romaneja keskustelupalstalle kirjoittamiensa kommenttien perusteella (24.fi-Romano 2015. Luettu 18.9.2015). Suuri osa kommentteista, myös niistä, joissa esiintyy romanikielisiä elementtejä, on kirjoitettu väliaikaisella nimimerkillä tai ilman nimimerkkiä. Suomen ja romanikielen lisäksi myös useita muita, eniten länsieurooppalaisia kieliä sisältäviä viestejä on lähetetty palstalle. Tämä vaikuttaa osaltaan romanikieltä sisältävän suomen määrälliseen osuuteen kokonaisuudesta.

Suomen romanit tunnistavat valtaväestöön kuuluvaa lukijaa paremmin sen, onko kommentti romanin vai muuhun väestöryhmään kuuluvan keskustelijan kirjoittama. Tämä on pääteltävissä kirjoittajan suomen kielestä, vaikka kommentissa ei olisi romanikielistä ainesta (Päivi Majanimi ja Tiina Pirttilahti,

henkilökohtainen tiedonanto 14.5.2013). Jotkut keskustelijat käyttävät valtaväestölle suuntaamissaan kommentteissa yleiskieltä ja lähes kaikki välttävät niissä romanikielisten elementtien käyttöä. Näin moni romani toimii myös puhutun kielen käytössä (oma havaintoni). Myös eräät muut vähemmistöt Suomessa käyttävät etnolektistä rekisteriä ryhmän sisäisessä kommunikaatiossa (Muir, 2009, s. 546, 2013, s. 149, 165–169).

Tutkimusaineistosta löytyy kokonaan romanikielellä kirjoitettuja kommentteja sekä jokaista tyyppiä johdannossa luetelluista romanikielisisistä elementeistä. Korpuksessa on yhteensä 6784 434 sanaa. Vain 181 lekseemiä korpuksen suomenkielisisissä lauseissa pohjautuu romanikieleen. Näitä lekseemejä käytetään 6256 kertaa suomenkielisisissä lauseissa, ja koko lähdeaineistossa yhteensä 6368 kertaa.⁷ Suomenkielisisissä lauseissa käytetään siis suppeaa, mutta usein toistuvaa romanikielistä sanastoa. Romanikielisten kommenttien romanikieleen pohjautuva leksikko on hiukan, mutta ei paljoa laajempi kuin suomenkielisten (N. N. tulossa). Liitteenä oleva taulukko 1 esittää aineistossa vähintään 10 kertaa suomenkielisisissä lauseissa esiintyvät romanikieliset lekseemit sekä niiden frekvenssin ja esiintymisympäristön. Kahdeksan yhdeksästä yleisimmästä lekseemistä ilmaisevat etnistä alkuperää akselilla romani<>muu kuin romani.⁸ Etnisen identiteetin ilmaisuun liittyvät interjektiot mahtuvat myös vähintään kymmenen kertaa käytettyjen sanojen joukkoon. Moni lekseemistä edustaa puhtaussäännöstöön liittyviä sanoja. Muita, käyttötarkoi-

⁶ Venäläissyntyisiksi ilmoittautuvien kirjoittajien kommentteissa käytetään vastakkainasettelua venäläinen<>suomalainen vertailun romani<>muu kuin romani sijasta. Venäläisiksi ilmoittautuvien suomenkielisiä kommentteja on romanipalstalla määrällisesti melko paljon. Jotkut muutkin vähemmistöryhmät ovat siis ottaneet romanien keskustelupalstan omaksi keskustelufoorumikseen.

⁷ Olen laskenut koko aineiston sanamäärän, romanikielisten lekseemien määrän sekä niiden käyttökerrojen määrät suomenkielisisissä lauseissa, samoin muut aineiston leksikkoa koskevat lukumäärät.

⁸ Tähän on laskettu mukaan lekseemi *hortto* 'aito, oikea' /*hortto* + *kaalo* 'aito, oikea' + romani' /*horttokaalo*, koska pelkästään adjektiivia *hortto* käytetään aineistossa usein merkityksessä 'aito romani/henkilö, joka on kummankin vanhemman puolelta romani'.

tukseltaan neutraaleja sanoja on taulukossa 22 kappaletta, mutta niiden esiintymämäärät ovat enimmäkseen taulukon pienimpiä.

Romanikielisistä lekseemeistä suurin osa on substantiiveja (48%). Myös verbejä (23%) ja adjektiiveja (15%) esiintyy melko paljon. Pronominit (6%), adverbit (4%) ja partikkelit (3%) ovat myös edustettuina. Numeraa-leja on yksi sanaluettelossa. Kielikontaktien tutkimuksessa on havaittu substantiivien lainautuvan yleisesti helpommin kuin verbi-en (Granqvist 2013a, s. 120–121; Schmidt & de Bot 2004, s. 215). Romanikielen numeraalien muodostamisen rapautuminen on havaittavaa muidenkin tutkimusten perusteella (Granqvist 2007, s. 334; Kovanen 2010, s. 33–35; 2013, s. 122, 126). Lekseemien käyttöesiintymistä substantiivien osuus on vieläkin suurempi, 5771 sanaluokkaesiintymää yhteismäärästä 6368 on substantiiveja. Substantiivien valta-aseman aiheuttaa se, että sana *kaalo* 'romani' johdannaisineen esiintyy 3259 kertaa ja sana *kaajo* 'muu kuin romani' johdannaisineen 1392 kertaa.⁹ Muita melko yleisiä, etnistä alkuperää ilmaisevia substantiiveja ovat *siiva* 'valtaväestön edustajat/ muut kuin romanit', *raklo* 'ei-romanipoika', *rakli* 'ei-romanityttö', *jeeno* 'romanimes' ja *juuli* 'romaninainen'. Sanoista valtaosa, suurempi määrä kuin myöhempää lainaa olevien sanojen yhteismäärä, perustuu vanhaan indoarjalaiseen sanastoon. Tiedot aineiston sanaluokkajakaumasta ja sanojen alkuperästä perustuvat erilliseen tutkimukseeni (N. N. tekeillä).

⁹ Aineistossa käytetään vallitsevasti muotoa *kaajo*. Taulukkoliitteessä sana on Valtosen (1972) käyttämässä muodossa *gaajo*. *Kaalo* ja *kaajo/gaajo* ovat romanikielen yksikkömuotoja. Suomen varieteetissaan romanit käyttävät yksikkömuotoina myös versioita *kaale/kaalee* ja *kaaje/kaajee*, jotka pohjautuvat romanikielen monikon nominatiiveihin. Sanoja taivutetaan suomen kieliopin mukaisesti. Analysoinnissa on erotettu romanikielen substantiivi *kaalo* 'romani' romanikielen adjektiivista *kaalo* 'musta'.

3 ROMANIKIELISTEN ELEMENTTIEN KÄYTTÖTEHTÄVÄT SUOMENKIELISESSÄ KESKUSTELUSSA

Tässä luvussa analysoidaan romaninkielisten elementtien tehtäviä aineiston suomenkielisissä verkkokeskusteluissa. Aiemmasta tutkimuksesta tunnetaan romanikielisten sanojen salakielifunktio (Hedman, 2004, 2009), epäpuhtaiden tai häveliäisyyteen liittyvien asioiden merkitseminen vaihtamalla kieltä sanan tai puheenaiheen kohdalla (Granqvist 2009; Granqvist & Viljanen, 2002; Kopsa-Schön 1996; Kovanen, 2010, 2013a, 2013b; Viljanen-Saira, 1979) ja romani-identiteetin ilmaiseminen (Hedman, 2009; Rantala & Huttunen, 1993). Puhtaus- ja häveliäisyys-sääntöjen tuntemuksen esiintuominen on osaltaan myös etnisen ja kulttuuri-identiteetin ilmaisua. Tämä luku tarjoaa tietoa siitä, missä määrin romanikielillä elementeillä on samanlaisia käyttötapoja myös verkkokeskusteluissa.

Koodinvaihto kielestä toiseen on yleistä, muuan muassa nuorten ja nuorten aikuisten verkkokeskustelussa. Suomessa kielinä ovat useimmiten suomi ja englanti (Helasvuo, Johansson & Tanskanen, 2014, s. 19; Kotilainen, 2008; Leppänen, Pitkänen-Huhta, Piirainen-Marsh, Nikula & Peuronen, 2009). Englantia käytetään suomenkielisissä chat-keskusteluissa tervehdyksiin ja hyvästelyihin, interjektioina sekä yksittäisinä sanoina suomen kielen lomassa ja koodinvaihdossa vapaasti valittavissa kohdissa. Sitä käytetään suomen kanssa myös kielelliseen leikkelyyn (Kotilainen, 2008, s. 130, 136). Suomen romanien verkkokeskustelun esimerkissä (1) esiintyy englanninkielinen ja romanikielinen sana suomenkielisessä lauseessa. Englanninkielisen ja romanikielisen sanan käyttö samassa lauseessa on kuitenkin aineistossa harvinaista.

(1) *Silloin se oli kyllä niin **happy** kun palasin ja oli ollut koko sen ajan **mulano**.*¹⁰
surullinen

3.1 Salakielifunktio

Suomen romanikieli on säilynyt pitkään tuntemattomana Suomen valtaväestölle ja muille Suomen vähemmistöille. Ensimmäinen julkaistu oppikirja on vuodelta 1982 (Koivisto, 1982). Siitä alkaen oppikirjojen, sanakirjojen ja muun romanikielisen julkaisutoiminnan määrä on lisääntynyt.¹¹ Romanikieli ja -kulttuuri otettiin virallisesti oppiaineeksi Helsingin yliopistossa vuodesta 2012 alkaen. Romanikielen opetus on Suomen kouluissa yhä vähäistä (vrt. Hedman, 2009, s. 40; Pitkänen, 2004, s. 23–24). Romanikielellä julkaisemista ja romanikielen kaikille avointa opettamista kohtaan on esiintynyt vastustustakin romanien parissa (Hedman, 2004, s. 47; Kopsa-Schön, 1996, s. 86). Romanikieli on yhteisön omassa keskuudessa puhuttua kieltä niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa. Useissa romaniyhteisöissä romanikielisiä elementtejä sisältävällä kielimuodolla on salakielifunktio (Carling, 2005, s. 17; Hedman, 2009, s. 23–37, 47–49; Matras, 2002, s. 239–240).

Hedman (2004, s. 43–45; 2009, s. 37–38) nimeää romanikielen pääasiallisiksi käyttötilanteiksi salakielinä virkavallan ja viranomaisten kanssa asioimisen, kaupankäynnin ja viestin välittämisen vain ”omille”. Maahanmuuttajataustaisten nuorten kielenkäyttöä tutkinut Lehtonen (2015, s. 103) määrittelee omankielisten seuraan vetäytymisen itsen asemoinniksi. Hedman (2004, s. 45–46) johtaa romanikielen salakielikäytön romaneihin ja

romanikieleen kohdistuneeseen kielteiseen suhtautumiseen Suomen ja Euroopan historiassa. Salakieli on koettu turvaa antavaksi tekijäksi. Romanikielen sijasta salakielinä käytetään myös romanikielisiä elementtejä sisältävää suomea, jolla voi samalla tavoin kätkeä osan viestistä.

Myös verkkokeskusteluaineistosta löytyy esimerkkejä romanikielisten elementtien salakielitehtävästä (esimerkit 2–5). Esimerkeissä esitellään kaksi sanaa, jotka ilmaistaan aineistossa useamman kerran romanikielisinä omakohtaisen kerronnan sisältämän arkaluontoisien tiedon vuoksi sekä muita sanoja, joiden esittämisellä romanikielisenä kätketään viesti romanikieltä osaamattomilta. Esimerkissä (2) avainsana vaihdetaan romanikieliseksi. Sana *fallo* merkitsee ’kiinni, suljettu’. Ilmaisulla ’olla *fallo*’ ilmaistaan yleisesti muun muassa merkitystä ’olla vankilassa’. Esimerkissä sanaa *fallo* käytetään myös merkityksessä ’vankilaan’, osana sananmukaisesti käännettyä ilmaisua ’menen kiinni’.

(2) *Juu huomenna sitten käyn ostamassa ne renkaat ja ensviikolla menen itse **fallo**,
kiinni
mitä minä tyhjässä talossa teen kun ...*

Suomen romanikielen sana *huusa* ’kauppa’ on saanut eräissä kommentteissa uuden merkityksen ’sosiaalitoimisto’. Myös esimerkissä (3) vaihdetaan vain avainsana (*huusa*) romanikieliseksi, mutta se taivutetaan suomen kielen mukaisesti.

(3) *... ja en ole silti yleistänyt ketään ja se vielä että mä en käy siellä **huusa**-ssa...
kauppa-
pummilla pyytämässä almukkeita*

¹⁰ Suomi24.fi-Romano 4.12.2009 22:31.

¹¹ Esimerkiksi osa ministeriöistä on julkaissut sivujaan romanikielellä (Hedman, 2009, s. 43). Vuosien 2014–15 aikana Tieteen termipankkiin lisättiin romanikielisiä termejä.

Esimerkissä (4) kätketään useampi osa kerrottavasta kääntäen avainsanat romanikielille, jolloin suomenkieliseen keskusteluun liittyvä virke vaikuttaa loppuosaltaan romanikieliseltä. Romanikielinen loppuosa on lainaus toisen puheesta tai käännetty lainaus. Substantiivit on taivutettu suomen mukaisesti paikallissijassa. Verbin perfektimuoto *hin phen-s-at* 'on sanonut' on todennäköisesti yksilömurteen perfektimuoto (< *hin phen-j-as*).

(4) *Mies käy aina silloin ruokkimassa noita lapsia.*

Se kääji on tehnyt siitä miehestään
ei-romaninainen

petsko-ille rikosilmoituksia, koska jeeno
poliisi- mies

h-in phen-s-at sille kääji-lle,
olla-PRS.3SG sanoa-PRT- ei-romani-
nainen-

et me t-a-a mer tuut.
minä tappaa-PRS.1SG-IND sinä.OBL

'... noita lapsia. Se valkolaisnainen on tehnyt siitä miehestään poliiseille rikosilmoituksia, koska mies on sanonut sille valkolaisnaiselle, että minä tapan sinut.'

Salakielikäytöstä on aineistossa myös joitakin esimerkkejä, joissa romanikieliset ja suomenkieliset lauseet vuorottelevat. Näin pystytään antamaan neuvoja, joita kaikki paltan lukijat eivät ymmärrä. Joskus kätketään kokonainen kommentin osa, jossa annetaan esimerkiksi toimintaohjeita (vrt. Hedman, 2004, s. 43–45¹²). Esimerkki (5) on osa tällaista kommenttia. Kommentin loppuosa on suomenkielinen vailla romanikielisiä elementtejä. Esimerkki (5) muistuttaa paljon salakielifunktion käyttöä puhutussa kielessä (vrt. *ibid.*).

¹² Esimerkiksi *Ma tsuu prissi, te jou na*
älä panna vastaan, että hän NEG
d-el-a tuut.
lyödä-PRS.3SG-IND sinä-OBL

'Älä pane vastaan, ettei hän satuta sinua.'

(5) ... *Jaav-en avasako huusa, koon*
mennä-IMP.2PL sellainen kauppa joka
siiv-a voll-in-a tum-en.
ei-romani-PL vahtia-PRS.3PL-IND te-OBL

Jaav-en puut kaal-en-ko
mennä-IMP.2PL paljon romani-OBL.PL-GEN.

komu-ja toori.
ihminen-PL sinne

Muostotakaa monta pientä ryhmää ...

'...Menkää sellaiseen kauppaan, jossa valkolaiset vahtivat teitä. Menkää monen romanin ryhmässä sinne. Muodostakaa monta ...'

Tutkimusaineisto osoittaa, että romanikielisten elementtien käyttö salakielitehtävässä vastaa puhutusta kielestä todettua ilmiötä (vrt. Hedman, 2004). Keskustelu ympäristön muuttuessa käyttötehtävä on säilynyt.

3.2 Suomen romanien puhtaussäännöt

Suomen romanien puhtaussäännöstöä ja sen vaikutusta käyttäytymiseen ja puheeseen ovat tutkineet Granqvist (2012), Granqvist ja Viljanen (2002), Kopsa-Schön (1996), Viljanen (2013) ja Viljanen-Saira (1979) sekä sen vaikutusta Suomen romaninaisten elämään Markkanen (2003). Puhtaussäännöstö vaikuttaa useiden romanien keskinäisessä vuorovaikutuksessa kaikkiin elämänaalueisiin, myös puheeseen ja kirjoitettuun keskusteluun. Nykyään verkossa on yksittäisten romanien ja muiden romanikulttuurissa elävien pitämiä blogeja keskusteluineen sekä yhdistysten päivitettyjä sivustoja, joissa kerrotaan romanien käyttäytymisnormeista muille väestöryhmille (esim. Romanitar, 2010a; 2010b; 2010c; 2010d).

Suomen romanien puhtaussäännöt liittyvät häveliäisyyteen ja vanhempien kunnioitukseen. Puhtaussäännöstön keskeiset määrittäjät ovat henkilön sukukypsyys, ikä ja sukupuoli sekä myös konkreettinen likaisuus ja puhtaus (Romanitar, 2010b; Viljanen, 2013,

s. 225–227; Viljanen-Saira, 1979, s. 8–9, 17–19). Keskeinen jakaja on likaan kosketuksessa oleva <> likaantumista välttävä, joka yhdistyy symboliseen puhtausjakoon. Likaantumiselta vältettäviä asioita ovat ihmiskehon rintakehän yläpuoliset kehonosat, niiden vaatetus ja niihin liittyvät esineet (esim. ruoka, ruokapöytä, tyynty) sekä ihmisten välisessä kanssakäymisessä vanhempi henkilö, miespuolinen henkilö ja heidän omat esineensä. Rintakehän alapuoliset kehonosat, niiden vaatetus ja niihin liittyvät esineet (esim. tuoli, lattia, lakanan jalkojenpuoleinen reuna), sukupuolisuus (myös hyväksytyt muodot): avioliitto, parisuhde, lisääntymiskykyinen ikä (etenkin naisella), synnytys, syntymä ja biologinen vanhemmuus, sukupuolisuuntautuminen, paheksuttu sukupuoliikäyttäytyminen (siveettömyys), kehon sisä- ja alaosien sairaudet ja kehon alaosien eritteet ovat vältettäviä asioita sekä kontaktiin symbolisesti puhtaan kanssa että keskustelunaiheina useissa keskustelutilanteissa. Joissakin tilanteissa kontakti puhtaan ja epäpuhtaan välillä katketään (Kopsa-Schön, 1996, s. 67–71; Viljanen, 2013, s. 237; Viljanen-Saira, 1979, s. 8–9, 17–19). Lapsi voi ylittää kontaktirajat, koska ei ole saavuttanut lisääntymiskykyistä ikää.

Granqvist (2012, s. 305), Granqvist ja Viljanen (2002) ja Viljanen (2013, s. 232) ovat havainneet, että epäpuhtaaksi mielletty sana tai aihe ikään kuin merkitään ja kierretään hienovaraisesti vaihtamalla kieltä. Saman on havainnut Kovanen (2013b, s. 179, 184–185), joka on tutkinut suomenkielisten sanojen käyttöä kiertoilmaisuuina romanikielisessä keskustelussa. Nämä tutkimukset osoittavat, että koodinvaihdon avulla käyttäytyään oikein ja pystytään kuitenkin ilmaisemaan vältettävä asia. Tässä luvussa tarkastellaan romanikielisten elementtien käyttöä puhtausnormiston vaatimissa tilanteissa verkkokeskustelussa. Seuraavat esimerkit liittyvät epäpuhtaaksi miellettyihin kehonosiin. Esimer-

kissä (6a) suomen kielen yleinen evaluoiva ilmaus vaihdetaan ruumiin alaosaan liittyvän eufemistisen sanan kohdalla romanikieliseksi. Samantyyppisestä romanikielisen sanan käytöstä on tehnyt havainnon Granqvist (2012, s. 301). Esimerkissä (6b) vaihdetaan likaiseksi mielletyn ruumiinosan nimen kohdalla kieltä puhuttaessa empaattiseen sävyyn eläimestä.

(6)a. *Yleensä koko lapsi asia, se on rinsa-sta!!*

takamus

Kyllä pieni lapsi kuuluu sille äitille.

”Yleensä koko lapsi asia, se on perseestä!! Kyllä pieni lapsi kuuluu sille äitille.”

b. *Raukka mun koirani joutui sen uhriksi : (pesin sen rinsa-a ja*

takamus-

ihmettelin kun se alkoi vinkumaan, no vesi oli muuttunut niin kiehuvaan että.

”Raukka mun koirani joutui sen uhriksi : (pesin sen takamusta ja ihmettelin ...”

Sukuelimiä merkitsevät sanat vaihdetaan aineistoni suomenkielisessä keskustelussa miltei järjestelmällisesti romanikieliseksi. Samanlaista kielenvaihtoa yksittäisten sanojen kohdalla on Granqvistin (ibid.) tutkimusaineistoissa. Esimerkin (7b) kirjoittaja käyttää kahdesta eri kielestä muodostettua yhdyssanaa, josta huomaa sanan merkityksen laajentuneen haukkumasanaksi.

(7)a. *...symbooleita jopa lasten leffat on täynnä niitä ja eräät on niitä lasten leffoja tutkineet löytäneet piilo kuvia sieltä täältä peelo-n kuvia*

miehen sukuelin-

alastomia naisia jne joiden tarkoitus on jäädä alitajuntaan.

b. *Sen jälkeen opetelkaa ATK:sta perusteet edes, että opitte linkittämään, senkin idiootti-peelo-t!!!*

miehen sukuelin-

3.3 Suomen romanien häveliäisyyssäännöt

Suomen romanikulttuurissa häveliäisyydellä vältetään aiheuttamasta nolostuttavia tilanteita ja iälleen sopivaa käyttäytymistä odotetaan kaikilta lapsuuden ylittäneiltä ikäluokilta (Romanitar, 2010a). Tämä koskee myös kielenkäyttöä. Sukukypsyyden aihepiiriin kuuluvaan, kuten sukupuolielämään, synnytykseen, vanhemmuuteen ja jälkeläisyyteen liittyvään sanastoon ja puheenaiheisiin suhtaudutaan eri ikäisten kesken varovaisesti ja tarkasti (Granqvist & Viljanen 2002; Romanitar, 2010a, 2010c, 2010d; Viljanen, 2013, s. 239–241). Aihepiirin sanoille on käytössä suomenkielisiä kiertoilmauksia (ibid.) ja niitä myös vaihdetaan romanikieleen pohjautuviksi (Granqvist, 2000, 2009; Granqvist & Viljanen, 2002).

Kuten Suomen enemmistökulttuurin kielissä ja useissa muissakin kielissä, myös romanien verkkokeskustelussa siveetöntä sukupuolikäyttäytymistä ja epäpuhtaiksi miellettyjä asioita käytetään loukkauksina esimerkiksi riideltäessä. Esimerkit (8) ja (9) kertovat Suomen romanikulttuurin erosta suomalaisen valtakulttuuriin. Esimerkkien loukkaukset poikkeavat suomalaisen kulttuurin loukkauksista viitatessaan siveettömyysväitteissä toisen henkilön vanhempiin ja isovanhempiin. Esimerkin (8) ilmaisu isäs juuli 'isäsi vaimo/naisystävä' viittaa sukuruutsaan.

(8) *isäs juuli sinä olet, sekä myös pappas koko nainen sakkis huora sinä olet.*

"Isäs vaimo sinä olet, sekä myös pappas, koko sakkis huora sinä olet."

Romanikieleen perustuvan sanan *lupni* (< *lubni*) 'huora' käyttö esimerkissä (9) on viestiltään muutakin kuin pelkkää huorittelua. Sillä kirjoittaja osoittaa romanien puhtaussääntöjen tuntemusta, mikä ilmenee kielen vaihdolla säädyttömän aiheen kohdalla. Koko

ilmaisu *lupnin valpi* 'huoran lapsi/pentu' on puhtaussääntöihin liittyvä viitatessaan biologiseen vanhemmuuteen ja jälkeläisyyteen.

(9) ... *Sie oot lupni-n valp-i!*

huora- pentu/lapsi

"...Sie oot huoran pentu/lapsi!"

Esimerkissä (10) käytetään romanikielisen homoseksuaalia merkitsevän sanan puuttuessa romanikielistä pronominaalista adjektiivia *ajasaavo* 'sellainen'. Edeltävässä keskustelussa toinen kirjoittaja on todennut: "Ihmisillä pitää olla vielä sen verran Jumalanpelkoa jäljellä ettei äänestä homoseksuaalia presidentiksi" ja esimerkki (10) on vastausta siihen.

(10) *..elkää hyvät ihmiset ei suomelta mikää siunaus hävijä yltä mikäli tuosta Haavistosta tulee presidentti! mitä sillä on väliä että se on ajasaavo?? ei olla*

sellainen

kaalee-t niin nirsoja ... siks että se on

romani-

ajasaavo.

sellainen

Esimerkeissä (11a–b) ilmaistaan kulttuuri-identiteettiä – ja noudatetaan kulttuurisia arvoja – käyttämällä romanikieliseen sanaan *lans*, jonka suora käännös on 'häpeä', pohjautuvia käsitteitä *lansa* 'häpeä' ja *lansata* 'hävetä'. Käsitteet ovat tärkeitä käyttäytymisen määrittelijöitä Suomen romanikulttuurissa. Ne merkitsevät myös kunnioittavaa käyttäytymistä ikä- ja sukupuolihierarkian mukaan. Esimerkin (11a) kommentissa sanaa *lansa* käytetään suomenkielisen sanonnan *se on vaan häpeä* mukaan, mutta kerrottaessa romanikulttuurin puhtaussäännöistä. Suomen romanikulttuurissa nuoremman henkilön ei ole sopivaa sijaita ylempänä kuin vanhempi (esim. portaissa, asunnon kerroksissa ym.). Kommentissa sana *likaisena* voikin ilmaista sekä symbolista että konkreettista likaisuutta. Esimerkit sanan *lans*- johdannaisista liittyvät

siten edellisen luvun 3.2. aiheeseen. Sanojen vaihtaminen romanikieleen perustuviksi joh-
tuu kuitenkin sanojen erosta suomen kielessä
ja romanikielessä, eivätkä itse sanan vältettä-
vyydestä.

(11) a. ...se on vaa **lansa** jos vanhoja ihmisiä
häpeä
tulee alhaalta ja ite on likasena ylhäällä!!

Esimerkin (11b) kirjoittaja käyttää verbiä
lansata (<*lans-*) eri merkityksessä kuin valta-
väestön edustaja käyttäisi sanaa *hävetä*. Val-
taväestön puheessa *hävetä vanhaa ihmistä/*
muuta kuin romaneita/romaneita sana *hävetä*
ilmaisi nolestumista vanhan ihmisen/mui-
den kuin romanien/romanien käytöksen tai
olemuksen vuoksi ja alentuvaa suhtautumista.
Suomen romanikulttuurissa *lansata vanhem-*
paa henkilöä/kaajeita/kaaleita merkitsee kun-
nioituksen osoittamista ja soveliasta, roma-
nien kunnia- ja puhtauskäsitysten mukaista
käytöstä tätä ihmistä/ihmisryhmää kohtaan.

(11)b. Ko eivät osaa **kaaje-ita**
ei-romani-

lansa-ta no minet ne osais
kohdella kunnioittavasti
ko toisia **kaale-italaa** (kaaleitakaa) ei
romani-
osata.

”Kun eivät osaa kohdella kunnioittavas-
ti valkolaisia, no miten ne osaisivat, kun
toisia romaneitakaan ei osata kohdella
kunnioittavasti.”

Puhtaus- ja häveliäisyysääntöjen noudat-
taminen myös luonteeltaan anonyymissa
keskustelussa kertoo osaltaan romanien verk-
kokeskustelun luonteesta. Suomen romani-
kulttuurin tekijät ovat voimakkaasti esillä.
Puhtaus- ja häveliäisyyskäsityksiä kohtaan
löytyy kuitenkin kritiikkiä. Yleisimmän pu-
keutumisasihen lisäksi kritisoidaan muitakin
käytäntöjä. Nimimerkki o9p90’ä kirjoittaa
30.10.2007 omista kokemuksistaan tai kuu-

lemastaan asiasta lopettaen kommenttinsa
romanikielisiin sanoihin, joilla käskää toisen
kirjoittajan pois keskustelupalstalta (12).

(12) *samasa huoneessa nukuttiin ja lapsia
ilmaantui lisää, ei ollut eri huonees-
sa keittiötä ja ei silti puhuttu likasista
huoneista. ei hävenneet kun ei ollut iso-
ja hameita, siksipä valkolisten vaikia
ymmärtää kun kulttuuri ei ole vanha
vaan ite keksittyä **tinalo nikki***
hullu pois

”Samassa huoneessa nukuttiin... ei ole
vanha vaan ite keksittyä hullu pois.”

3.4 Etnisen tai kulttuurisen identiteetin ilmaisuu

Romanikielen käyttö on tärkeä romani-
identiteetin ilmaisukeino (Hedman, 2009, s.
36–37, 42, 58; Kopsa-Schön, 1996, s. 106).
Varsinkin nuorempien romanien parissa sama
kulttuurinen tehtävä on kielimuodolla, jossa
käytetään vain joitakin romanikieleen perus-
tuvia sanoja (Åkerlund, 2004, s. 238). Lehto-
sen (2015, s. 92) mukaan kielen sosiaalisen
indeksisyyden kannalta olennaisia ovat puhu-
jien käsitys ryhmään kuulumisesta, ryhmään
kuulumisen ilmaisu ja ryhmien nimitykset.
Kielellisillä resursseilla voidaan performoida
etnisyyttä, tyyliä tai sukupuolta (ibid). Susan
Herringin mukaan verkossa esiintyvien ryh-
mien identiteetti sisältää ryhmän yhteisen
historian, normit ja arvot sekä ryhmän käsi-
tyksen itsestään (Herring, 2004, s. 14–16).
Etnisen identiteetin ilmaiseminen tapahtuu
verkossa paitsi romanien kokemuksiin ja ro-
maniuteen liittyviin näkemyksiin liittyvien
keskusteluaiheiden, myös romanikielisten
elementtien avulla.

Sanat *kaalo* ’romani’ ja *kaajo* ’muu kuin
romani’ lähes korvaavat suomenkieliset vas-
tineensa romanien keskinäisessä keskustelus-
sa (vrt. Granqvist, 2012, s. 302, 305). Osin
romanisukuisesta henkilöstä käytetään usein

kahdesta kielestä muodostettuja yhdyssanoja *puolikaalo* tai *varttikaalo*. Myös etnisesti muuta kuin romania ilmaisevat romanikieliset sanat esiintyvät aineistossa useasti (vrt. luku 2. sekä Granqvist, 2012, s. 302–305). Yleiskielisiä ilmaisuja *mustalainen*, *romani* tai *valkolainen* ja samassa merkityksessä *suomalainen* käytetään lähinnä muille kuin romaneille suunnatuissa kommentteissa (vrt. Granqvist, 2012, s. 302–305). Pääväestön edustajista käytetään romanien kesken jonkin verran myös suomenkielisiä ilmaisuja *vaalea/vaalee* sekä pejoratiivisia ilmaisuja *talonpoika* ja *julli*.

Jotkut kirjoittajat käyttävät hyvästelyä *Aah Deuleha* 'Ole Jumalan kanssa/ Jumalan haltuun' suomenkielisen kommentin jälkeen tai *Aahen rankanes* 'Olkaa kauniisti/kunnolla'. Pääväestön verkkokeskustelussa ovat puolestaan yleisiä englanninkieliset ja muiden suurten maailmankielten tervehdykset ja hyvästelyt (Kotilainen, 2008, s. 131–134). Romani-identiteettiä ilmaistaan myös romanien parissa käytetyillä tai romaneihin tunnetusti liitetyillä interjektioilla kuten esimerkeissä (13) ja (14). *Hava* on Suomessa tyypillisesti vain romanien käyttämä, uhittelevaa hauskanpitoa ilmaiseva huudahdus, jossa on "ilon ilmausta kulttuurisidonnaisempaakin merkitystä" (nuori puoliksi romani nainen,¹³ henkilökohtainen tiedonanto 12.5.2011). Sanan kielestä ei ole varmuutta. Se on kuitenkin vakiintunut keskustelussa romani-identiteetin ilmaisijaksi eikä sitä voi siten jättää huomiotta. Esimerkin (13) kirjoittaja käyttää sanaa suomenkielisessä lauseessa. Ilmiötä voi verrata Lehtosen havaintoihin kielellisistä merkeistä vuorovaikutuksen sosiaalisina indekseinä, joilla herätetään assosiaatio johonkin (mts. 133), sekä toisten vähemmistöryhmien käyttämiin yksisanaisiin etnisyyden ilmaisuihin (mts. 145–151).

¹³ Informantin nimeä ei mainita tässä tietosuojasyistä, sillä Suomessa esiintyy myös romanitaustan kätkemistä.

(13) *En tiijä mutta täs on komiata menoa havavaa*

Granqvist luonnehtii sanaa romanien puhetavan jäljittelyyn kuuluvaksi pikemmin kuin todella romanien nykyiseen puheeseen kuuluvaksi sanaksi (Granqvist, 2011). Suomenkielinen esimerkki (14), jossa käytetään interjektiota *hai*¹⁴, vaikuttaa romanin kirjoittamalta. Kommentti kuuluu keskusteluketjuun, jossa on aiheena romanien osallistumisen asepalvelukseen sodan aikana.

(14) *Hai paljon oliit rommaanei rintamalla, hevostmiehinä, ja kk ampujina, rommaannaisia taasen lottina jne...*

Taivutetun romanikielen hallitseva henkilö voi ilmaista romani-identiteettiään myös kirjoittamalla pitempiä keskustelun osia romanikielellä. Tällöin romanikielisten elementtien tehtävänä on antaa painoarvoa keskustelijalle. Lehtonen (2015 esim. s. 29) käsittelee tutkimuksessaan muita etnisiä vähemmistöjä edustavien nuorten keskustelua, jossa samoin jotkin kielelliset resurssit ja kielenpiirteet yhdistetään tiettyyn ihmisryhmään ja niiden käytöllä voidaan valinnaisesti affilioitua ryhmään. Esimerkissä (15) kirjoittaja todistaa olevansa romani kirjoittamalla romanikielellä. Sen jälkeen hän vaihtaa suomen kielelle ja huomauttaa toisen kirjoittajan käyttävän romanikieltä samassa tehtävässä. Viittaukset edellisiin kirjoittajiin ovat tyypillisiä metapragmaattisia kommentteja verkkokeskustelupalstoilla (Tanskanen, 2014, s. 52–53). Näin on myös romanien keskustelufoorumilla.

¹⁴ Valtonen (1972: 52) jäljittää sanan *hai* < *hāi* etymologian sanskrittiin. Valtonen viittaa Vehmakseen (1961), joka mainitsee sanan Suomen romanien tervehdyksenä (ibid.).

(15) *Maro phurniba b-in kaal-en-go*

minun vanhemmat olla-PRS.3PL

romani-OBL.PL-GEN

komuj-en. Tu s-al jakke

ihminen-OBL.PL sinä olla-PRS.2SG niin

jeero jeero

raukka mies

me phenn-a-a tuut.

minä sanoa-PRS.1SG-IND sinä.OBL

*Aina ku et pysty oikeen mitään muuta**vastaamaan niin otat kaale-en kielen*

romani-

(puutteellisenkin) aseeks ja annat tulla täyeltä laialta

”Minun vanhempani ovat romaneita. Sinä olet niin raukka[mainen] mies, minä sanon sinulle. Aina kun et ... otat romanikielen (puutteellisenkin).”

Kovasan tutkimuksessa metakielen käyttö on huomattava koodinvaihtotilanne (Kovainen, 2013b), mutta se on harvinaista verkko-keskustelussa. Esimerkki löytyy romanikielisestä kommentista, jossa kirjoittaja korjaa edellisessä kommentissaan käyttämänsä romanikieltä. Kirjoittaja on käyttänyt siinä sanaa *vuondros* ’vuode’ tarkoittaessaan sanaa *vuorduja* ’vaunut’.

(16) *Naa-nku apo VUORDUJA naa-nka*

ei- päällä vaunut ei-

vuondros. Hab! Undravitikos...

vuode ihmeellistä ...

”Eikun vaunuissa eikä vuoteessa. Hah! Ihmeellistä...”

Esimerkissä (11b) oli osa kommentista, joka sisältää kokonaisuudessaan paljon sekä romanikielen mukaan taivutettuja romani-kielen sanoja että suomen kielen mukaan taivutettuja romanikieleen pohjautuvia sanoja. Koko kommentti esitetään esimerkkinä (17). Tässä kommentissa käännetään romanikielelle merkitykseltään neutraaleja sanoja, kuten verbit *tikjaa* (< *dikk-*) ’katsoa’ ja *aahtaa* (< *aaħħ-*) ’olla’. Romanikieleen pohjautuviksi

sanoiksi käännetään esimerkiksi merkitykseltään neutraali verbi *henjataa* (< *phenn-*) ’sanoa’. Kommentti on jo lähellä sekakoodia (vrt. Lappalainen, 2009, s. 134).

(17) *Ihmeet tekivät nämä. Siiv-a*

ei-romani-PL

tik-jaa miten minkalaisia ovat

näkee-

täällä jakavat hommiensa siivo-jen

ei-romani

*eessä. Sitte ihmetellää ko muutenki**kaale-ista henj-ataa, Ja tään päivän*

romani- sanoa-

kaaje-et abt-a-a ko

ei-romani- olla-PRS.1SG-IND

murjaanin puolikkaita kaale-ille. Hyvä

romani-

kaale-et ja muut ihanat kumppanit

romani-

tehkää tunnetuksi kaale-ita voi taiva.

romani-

Ko eivät osaa kaaje-ita

ei-romani-

lansa-ta no minet ne osais ko toisia

hävetä, kunnioittaa

kaale-italaa ei osata. Täällä yleisesti ja

romani-

*julkisesti oikein pestää likapyykkiä et**oikein tulee selväksi.*

”Ihmeet... Valkolaiset näkevät miten minkalaisia ovat...hommiensa valkolaisen edessä. .. kun muutenkin romaneista puhutaan, ja tän päivän valkolaiset ovat kuin murjaanin puolikkaita romaneille. Hyvät romanit ja muut ihanat kumppanit, tehkää tunnetuksi romaneita voi taivas. Kun eivät osaa kunnioittaa valkolaisia, no miten ne osais kun toisia romaneitakaan ei osa-ta...”

3.5 Kielelliset leikit

Esimerkiksi Rytkönen (1981) ja Kotilainen (2008) ovat tutkineet suomen varieteettien kielellisiä leikkejä.¹⁵ Suomen romanien puhutussa kielessä esiintyy toisinaan kielellistä leikittelyä, joissa romanikieleen pohjautuva sana taivutetaan suomen mukaisesti tai päinvastoin, kuten ilmaisussa *Rakli*¹⁶ *hyppylä, louvo tippula* 'Valkolaistyttö hyppii, raha tippuu (putoaa)' (Kimmo Granqvist, henkilökohtainen tiedonanto 10.12.2015). Tässä esimerkissä suomen verbit *hyppiä* ja *tippua* taivutetaan romanikielen indikatiivin presensin yksikön kolmannen persoonan mukaan päätteellä *-la* (*/-lä*). Romanien verkkokeskustelusta löytyy kielellisiä leikkejä, joissa käytetään romani-kielen ja suomen kielen aineksia. Kielellisistä leikeistä esitellään seuraavaksi eri tyyppejä: romanikieleen perustuvan sanan muovailua murteellisen suomen kielen mukaan, romani-kielisen elementin yhdistäminen suomenkielisiin rakenteisiin luovalla, kieleen aiemmin vakiintumattomalla tavalla, romanikielen rakenteiden jäljittely suomenkielisessä lauseessa ja vitsailu romanikielisen ja suomenkielisen sanan ulkoisella samankaltaisuudella.

Esimerkissä (18) verbi *tikk-eloihii* 'katsomaan' sisältää aineksia sekä romanikielestä että suomesta (*tikk-* < *dikk-* 'katsoa, nähdä' + suomen aktiivin 3. infinitiivin illatiiviva-
taava murteellinen muoto).

¹⁵ Suomenkielisten vankien käytössä on suomen puhekielen lisäksi suomen rekisteri, jossa on vieraskielisiä, myös romanikielisiä sanoja. Yhteinen piirre romanien suomen varieteetin kanssa on sen vaikea ymmärrettävyys ulkopuolisille. Suomenkieliset vangit muodostavat kuitenkin sanaleikittelyä kokonaan suomenkielisistä aineksista (Rytkönen, 1981). Suomenkielisten nuorten verkkokeskustelussa esiintyy kielellisiä leikkejä suomea ja englantia käyttäen (Kotilainen, 2008, s. 130, 136).

¹⁶ Esimerkkien käännöksissä olen käyttänyt toisinaan sanaa *valkolainen* kieliasun luontevuuden vuoksi, koska jako kantasuomalaisten ja romanien välillä on romanien keskustelussa perinteisesti yleistä.

(18) *Myö mennää tikk-eloihii vanhusten*
katsoa-
koteja....

Esimerkin (19) yhdysmuodostuksessa merkitään samalla epäpuhtaaksi mielletty sana *rinsu* (< *rinsa*) 'takapuoli' kielenvaihdolla. Kieleen vakiintumaton lainasana liitetään esimerkissä suomalaisen nimeen/puhekielen miestä merkitsevään sanaan.

(19) *tää hirmu on se rinsu-rane turuust*
takapuoli-
”tää hirmu on se perse-rane Turuust”

Kommentti (20) on yksi esimerkki romanien keskustelussa esiintyvän interjektion *hava* käytöstä kielellisissä leikissä. Sanojen *bavades* ja *hoplades* loppuosa *-des* muistuttaa romanikielen obliikvimuotoa, jonka edelle on lisätty *d*.

(25) *ps. vain piru on raukka arvaas miks?*
sillä ei ole sielua... mutta bavades
hoplades ja sillee.

Tutkimusaineistossa esiintyy romanikielisten elementtien vapaata yhdistelyä muuallakin kuin sanaleikeissä. Mufwene (2001: 18) käyttää termiä *feature pool* ilmiöstä, jossa yksilöt poimivat erilaisia piirreyhdistelmiä ja aineksia tuottaen toisinaan uudenlaisia rakenteita.

Neljän keskeisimmän käyttötehtävän ja kielellisten leikkien lisäksi romanikielisten elementtien käytölle on muitakin syitä, esimerkiksi lainauksen esittäminen, romanikielisen sanan merkityksen kysyminen muilta lukijoilta ja sanan selittäminen (21).

(21) *18.8.2011 12:39 selitin huonosti elikkä*
aina kun et oo romani eli kaale-ita ni
oot kaaje-ita ei välijä ootko maahan
muuttaja musta afrikkalainen taikka
suomalainen!

Jotkut romanikieliset elementit, kuten romanikielen genetiivi esimerkissä (22) saattavat johtua siitä, että kirjoittaja tuntee tämän sanan nimenomaan romanikielellä taivutettuna. Sana on niin myös ymmärrettävämpi¹⁷.

(22) *Teidän kirkko on beng-es-ko huone.*
paholainen-OBL.SG-GEN

”Teidän kirkko on paholaisen huone.”

Romanikieleen pohjautuvia sanoja käytetään myös paljon nimimerkkeinä. Jotkut keskustelussa esiintyvät erisnimet (esimerkiksi *Sirikli* ja *Miritsa*) ja teoksen tai musiikkiyhdytyen nimet (esimerkiksi *Freidiba Boodos* ja *Hortto Kaalo*) perustuvat romanikielisiin sanoihin.

4 POHDINTAA

Romanikieleen perustuvalla aineksella on verkkokeskustelussa eri käyttötehtävät kuin suomenkieliselä. Tässä romanikielinen aines eroaa esimerkiksi englannin käytöstä suomenkielisessä verkkokeskustelussa, jossa englanniksi vaihtaminen ei sisällä erityisiä merkityksiä (Kotilainen, 2008, s. 139). Romanien verkkokeskustelun suomen kielimuodot poikkeavat vähän niistä, joita he käyttävät suomenkielisessä puhutussa keskustelussaan; romanit vaihtavat kielen varieteettia myös verkossa keskustelukumppanien ja tilanteen mukaan. Verkossa varieteetit ovat tällöin suomen puhekieli ja romanikielisiä elementtejä sisältävä suomen kielen rekisteri. Jälkimmäistä käytetään vain toisten romanien kanssa keskustellessa. Romanikielisiä elementtejä käytetään missä tahansa paikoissa keskustelua, joustavasti ja valinnaisesti, joskus vakiintumattomasti ja luovasti. Lähes aina niille on keskustelijoiden tiedossa myös suomalaiset

vastineet. Romanikielisten elementtien käyttö ei johdu puutteellisesta suomen kielen taidosta, vaan tarpeesta välittää tietynlaisia merkityksiä toisille.

Verkkokeskustelussa on romanikielisen aineksen määrän perusteella havaittavissa, että Suomen romanien romanikielen taito on heikkenemässä. Sitä kuitenkin pyritään käyttämään keskustelijoiden osaamisen mukaan. Taipumus mukauttaa romanikielen leksikko suomeen johtuu todennäköisesti suomen kielen hallitsevuudesta Suomen romanien keskustelussa. Kuitenkin myös verkkokeskustelussa ilmenee Suomen romanien identifioituminen omaan suomen kielen etnolektiinsa, kuten Suomen romanit ovat identifioituneet romanikieleen ja nuoremmat sukupolvet romanien etnolektiin. Useat Suomen romaaneista elävät kahdessa erilaisessa, sisäkkäisessä kulttuurissa. Yhteiskunta edustaa valtaväestön kulttuuria, mutta romanikontaktien parissa saatetaan noudattaa romanikulttuurin tapoja. Esimerkiksi tästä syystä romaniutta ja ei-romaniutta käsittelevät keskusteluaiheet ovat verkkokeskustelussa yleisiä. Romani-identiteetin ilmaisu on lukumäärältään yleisin syy käyttää romanikielisiä elementtejä suomenkielisessä verkkokeskustelussa.

Jotkut romani-identiteetin ilmaisuista ovat interjektioita, joita kirjoitetaan väliaikaisella nimimerkillä tai ilman nimimerkkiä. Romanikielisillä elementeillä korostetaan myös omien mielipiteiden painoarvoa. Verkkoympäristön anonyymiuden vuoksi oma romanius voidaan ilmaista suomenkielisessä keskustelussa ennen kaikkea käyttämällä romanikielisiä jaksoja tai romanien etnolektia ja huomioimalla romanien puhtaus- ja häveliäisyssäännöt kielenkäytössä. Samoja havaintoja sekä suomenkielisestä että romanikielisestä puhutusta keskustelusta ovat tehneet esimerkiksi Granqvist (2009), Granqvist & Viljanen (2002) ja Kovanen (2010, 2013a, 2013b). Verkkokeskustelussa käytetään myös hyväksi

¹⁷ Suomen kieliopin mukaan taivutettu sana olisi *beng-i-n* 'paholaisen' (< *beng* 'paholainen' + suomen genetiivin päätte *-n*), jota ei esiinny kerätyssä aineistossa.

mahdollisuutta kritisoida toisten käsityksiä oikeanlaisesta romanikulttuurin noudattamisesta. Salakielifunktiokin elää verkkokeskustelussa. Keskustelija voi ilmaista kuulumisiaan vapaasti sille osalle lukijoita, joille hän tarkoittaa viestinsä ja kätkeä osalta viestien lukijoista jotakin sanottavastaan. Verkossakin annetaan neuvoja käytännön tilanteisiin kätkien informaatio romanikieltä osaamattomilta. Hedman (2009, s. 34, 37; 2004, s. 43–45) on kuvannut vastaavaa käyttötarkoitusta puhutusta keskustelusta. Lisäksi verkkokeskustelussa leikitellään kahden kielen, romanikielen ja suomen taidolla tai sanoilla.

Romanikielisiä leksemejä ja näistä muodostettuja sanoja on aineiston kokonaismäärästä huomattavan vähän lukuun ottamatta kahta yleisintä lekseemiä *kaalo* 'romani' ja *kaajo* 'muu kuin romani' johdannaisineen ja niistä muodostettuja yhdyssanoja. Muun kuin etnisyyttä akselilla romani<>muu kuin romani ilmaisevan sanaston määrä sekä sanavarasto ovat suppeita. Romanikielisten elementtien määrällinen suhde muuhun keskustelupalstan sanastoon on vähäinen. Syynä on osin myöskin se, että palsta on alkuperäisestä tarkoituksestaan huolimatta laajentunut käyttäjäkunnaltaan huomattavasti. Romanikielisen sanaston elinvoimaisemmasta puolesta kertovat sen käyttö romanikulttuurin ja romani-identiteetin säilyttämisen välineenä sekä romanikielisten elementtien kuuluminen luonnolliseen keskustelumutoon. Useiden aineistossa vähän esiintyvienkin sanojen kohdalla tulee vaikutelma romanikulttuurin sisäpiiritiedosta romanikielen yhä vähäisen tunnettuuden vuoksi.

Tutkimusaineiston löydökset sopivat paljolti Auerin (1995, s. 120) tuloksiin. Koodinvaihtoa romanikielelle käytetään tyylin- tai roolinvaihdoksissa (esimerkiksi silloin, kun keskustelija alkaa suomen puhekielellä käydessä keskustelussa riidellessään tuoda esiin romaniuttaan ottamalla käyttöön romanikie-

len tai romanikielisiä elementtejä), puheenaiheen vaihdoksissa, kielellisissä leikeissä ja puheenaiheen tai kommentin rakenneseikkojen vuoksi (esimerkiksi romanikielen mukaisen yksittäisen sanan taivutuksen ollessa kirjoittajalle tutumpi kuin suomenkielen mukaisen). Gumperzin (1982, s. 60–61) tulokset keskustelutilanteen aiheuttamasta koodinvaihdosta sekä viestin tulkintaa ohjaavasta (kuten oman romaniuden osoittaminen) tai keskustelussa tapahtuviin muutoksiin viittaavasta koodinvaihdosta ovat samoin verkkokeskustelussa havaittavia ilmiöitä. Muutos osallistujarakenteessa on tutkimusaineistossa eräs selkeitä syitä kielen varieteetin vaihdolle. Rekisterin valinta riippuu siitä, onko keskustelukumppani toinen romani.

Verrattaessa tutkimusaineistoa Kovasen (2013b, s. 179) esittämiin puhutun romanikielisen keskustelun koodinvaihdon (myös yksittäisten sanojen vaihdon) tehtäviin, osa niistä esiintyy aineistossa. Osa eroista johtuu luonnollisesti kirjoitetun ja puhutun keskustelun eroista. Sivuhuomautukset ja meta-kieli, kuten muun kuin kirjoittajan reaaliaikaiset lisäykset ja huomautukset, puuttuvat verkkokeskustelusta. Huomautuksia, selvennyksiä ja lisäyksiä omiin ja muiden kommentteihin, esimerkiksi romanikielistä sanaa koskien, pystytään lisäämään kirjoittamalla ne seuraavissa kommentteissa. Toistoa sanan selittämistarkoituksessa ei esiinny tutkimusaineistossa. Romanikielisiä sanoja kysytään kyllä aineistossa, ja niille annetaan jonkin verran käännöksiä, myös romani-suomi -sanaluetteloina. Hankalat puheenaiheet esiintyvät verkkokeskustelussakin kielen rekisterin vaihtamisen syynä. Tässä tutkimuksessa niistä käytettiin nimitystä Suomen romanien puhtaus- ja häveliäisyssäntöihin liittyvät aiheet. Näissä tapauksissa viestin koko sisältö pystytään välittämään koodinvaihdon avulla niille lukijoille, joilta on ikään kuin peiteltävä osa viestistä. Pääasiallisista käyttötehtävistä neljä

viidestä ovat tutkimusaineistossa esimerkeittäin vähälukuisia. Vain etnisen identiteetin ilmaiseminen on verkkokeskustelussa voimakasta.

Suomen romanien suomen kielen varieteetti on verkkokeskusteluympäristössä paljolti samassa käytössä kuin puhutussa keskustelussa, se on romanien keskinäisen keskustelun tunnus ja jossakin määrin salakieli (vrt. luku 3.1.). Identiteetin ilmaiseminen romanikielisten sanojen ja ilmaisujen ja romanikielen pohjautuvien lainasanojen käytöllä edustaa yhteisöön kuulumista. Vasta muutamia vuosikymmeniä sitten (katsottuna sodanjälkeisestä tilanteesta alkaen) alkanut useampien eri etnisten vähemmistöryhmien kielellinen vaikutus toisiinsa sekä kontaktit etenkin nuorten romanien elämään saattavat muuttaa romanien suomen kielen rekistereitä. Tätä ei ole kuitenkaan vielä havaittavissa tutkimusaineistosta.

LÄHTEET

- Auer, P. (1984). *Bilingual conversation*. Amsterdam: John Benjamins.
- Auer, P. (1988). A conversation analytic approach to codeswitching and transfer. Teoksessa M. Heller (toim.), *Codeswitching. Anthropological and sociolinguistic perspectives*, (s. 187–213). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Auer, P. (1995). The pragmatics of code-switching: a sequential approach. Teoksessa L. Millroy & P. Muysken (toim.), *One speaker, two languages. Cross-disciplinary perspectives on code-switching*, (s. 115–135). Cambridge: Cambridge University Press.
- Auer, P. (1998). Code-switching in conversation. Language, interaction and identity. London: Routledge.
- Auer, P. (1999). From code-switching via language mixing to fused lects. Toward a dynamic typology of bilingual speech. *International Journal of Bilingualism*, 3, 309–332.
- Clyne, M. (2000). Lingua franca and ethnolects in Europe and beyond. *Sociolinguistica*, 14, 83–89.
- Clyne, M., Eisikovits, E. & Tollfree, L. (2002). Ethnolects as in-group varieties. Teoksessa A. Duszak (toim.), *Us and others. Social identities across languages, discourses and cultures*, (s. 133–157). Amsterdam: John Benjamins.
- Carling, G. (2005.) *Romani i svenskan: storstadsslang och standardspråk*. Stockholm: Carlsson.
- Granqvist, K. (2000). Intrasentential Codeswitching in the Speech of Finnish Roma. A Case Study. Haettu 21.4.2016 osoitteesta http://www.academia.edu/1723106/Intrasentential_Codeswitching_in_the_Speech_of_Finnish_Roma_A_Case_Study.
- Granqvist, K. (2007). *Suomen romanin äänne- ja muotorakenne*. Suomen Itämaisen Seuran suomenkielisiä julkaisuja n:o 36. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 145. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Granqvist, K. (2009). Mikä on erilaista romanien diskursissa? Teoksessa A. Idström & S. Sosa (toim.), *Kielessä kulttuurien ääni*, (s. 206–222). Tietolipas 228. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Granqvist, K. (2011). *Hai-tervehdyskö romanikieltä?* Kielikello 1/ 2011. Haettu 21.4.2016 osoitteesta <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=2319>
- Granqvist, K. (2012). Metaphors of the Finnish Roma in Finnish and Romani. Teoksessa A. Idström & E. Piirainen (toim.), *Endangered Metaphors*, (s. 293–314). Cognitive Linguistic Studies in Cultural Contexts 2. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.
- Granqvist, K. (2013). Romanikielen taidon heikkeneminen ja pararomani. Teoksessa K. Granqvist & M. Salo (toim.), *Romanikieli ja sen tutkimusalat*, (s. 164–194). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1268. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Granqvist, K. & Viljanen, A. M. (2002). Kielelliset tabut romanien puheessa. Teoksessa S. Laihiala-Kankainen, S. Pietikäinen & H. Dufva (toim.), *Moniääninen Suomi*, (s. 109–125). Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä.
- Gumperz, J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hedman, H. (2004). Suomen romanikielen salakielifunktio. M. Nenonen (toim.), *Papers from the 30th Finnish conference of linguistics:*

- Joensuu, May 15–16, 2003, (s. 42–48). Kieli-
tieteellisiä tutkimuksia 39. Joensuu: Joensuun
yliopisto.
- Hedman, H. (2009). *Suomen romanikieli: sen ase-
ma yhteisössään, käyttö ja romanien kieliasenteet*.
Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkko-
julkaisuja 8. Helsinki.
- Helasvuo, M.-L., Johansson, M. & Tanskanen, S.-
K. (2014). Johdatus digitaaliseen vuorovaiku-
tukseen. Teoksessa M.-L. Helasvuo, M. Johans-
son, & S.-K. Tanskanen (toim.), *Kieli verkossa:
näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen*,
(s. 9–28). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran
toimituksia 1402. Helsinki: Suomalaisen Kir-
jallisuuden Seura.
- Herring, S. (2004). Computer-mediated discou-
rse analysis: an approach to researching online
communities. Teoksessa S. Barab, R. Kling &
J. Gray (toim.), *Designing for Virtual Commu-
nities in the Service of Learning*, (s. 338–376).
Cambridge: Cambridge University Press.
- Johnstone, B. (2011). Making Pittsburghese:
Communication technology, expertise and the
discursive construction of a regional dialect.
Language and Communication, 31, 3–15.
- Koivisto, V. (1982). *Drabibosko ta rannibosko
byrjiba*. Ammattikasvatusthallitus – Kouluhäl-
litus. Helsinki.
- Koivisto, V. (1994). *Romano-finitiko-angliko
laavesko liin. Romani-suomi-englanti-sanakirja.
Romany-Finnish-English Dictionary*. Kotimais-
ten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 74.
Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Koivisto, V. (2001). *Suomi-romani -sanakirja,
Finitiko-romano laavesko liin*. Suomalaisen Kir-
jallisuuden Seuran toimituksia 811. Kotimais-
ten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 117.
Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kopsa-Schön, T. (1996). *Suomen romanien
kulttuuri-identiteetistä 1980-luvun alussa. Väi-
töskirja Turun yliopistossa*. Suomalaisen Kir-
jallisuuden Seuran toimituksia 641. Helsinki:
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kotilainen, L. (2008). Englanti suomenkielisis-
sä chat-keskusteluissa. Teoksessa T. Onikki-
Rantajääskö & M. Siirainen. *Kieltä kohti* (s.
128–144). Helsinki: Otava.
- Kovanen, P. (2010). Koodinvaihtelu romani-
kielisessä keskustelussa. Pro gradu -tutkielma.
Helsingin yliopisto, Suomen kielen, suomalais-
ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjalli-
suuksien laitos.
- Kovanen, P. (2013a). Koodinvaihtelu romanikie-
lessä. Teoksessa K. Granqvist & M. Salo (toim.),
Romanikieli ja sen tutkimusalat (s. 195–216).
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituk-
sia 1268. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden
Seura.
- Kovanen, P. (2013b). Metakieltä vai kielitai-
don paikkausta – koodinvaihtelu Suomen
romanikielessä. Teoksessa K. Granqvist & P.
Rainò (toim.), *Rapautuva kieli. Kirjoituksia
vähemmistökielten kulumisesta ja kadosta*, (s.
173–207). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran
toimituksia 1404. Helsinki: Suomalaisen Kir-
jallisuuden Seura.
- Kulonen, U.-M., Koponen, E., Tanner, S., Aapala,
K., Grünthal, R., Itkonen, E., Laurila, M., Pu-
romies, M. & Ruppel, K. (1995). *Suomen sano-
jen alkuperä: Etymologinen sanakirja. 2, L–P*.
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia
566. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen
julkaisuja 62. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapai-
no Oy.
- Lappalainen, H. (2009). Koodinvaihto ja sen
funktiot suomenkielisissä keskusteluissa. Teok-
sessa J. Kalliokoski, L. Kotilainen & P. Pahta
(toim.), *Kielet kohtaavat*, (s. 123–160). Tieto-
lipas 227. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden
Seura.
- Lauttamus, T. (1992). Lainaaminen ja koodin-
vaihto: havaintoja amerikkansuomalaisten kie-
lestä, *Virittäjä* 96, 3–16. Helsinki: Suomalaisen
Kirjallisuuden Seura.
- Lehtonen, H. (2015). *Tyylitellen: Nuorten kie-
lilliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys
monietnisessä Helsingissä*. Väitöskirja. Helsingin
yliopisto, Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten
kielten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuk-
sien laitos.
- Leppänen, S., Pitkänen-Huhta, A., Piirainen-
Marsh, A., Nikula, T. & Peuronen, S. (2009).
Young people's translocal new media uses: a
multiperspective analysis of language choice
and heteroglossia. *Journal of Computer-Me-
diated Communication* 14, 1080–1107.
- Lipsonen, L. (1990). *Vankilaslangin sanakirja*.
Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja
2/1990. Helsinki: VAPK-kustannus.

- Markkanen, A. (2003). *Luonnollisesti. Etnografinen tutkimus romaninaisten elämäkulusta*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 33. Joensuu.
- Matras, Y. (2002). *Romani. A linguistic introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matras, Y. (2010). *Romani in Britain, The afterlife of the language*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Mononen, K. (2013). *Inkerinsuomalaisten suomen kielen käyttö Pietarissa ja sen lähialueilla*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Haettu 20.5.2016 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38319/inkerins.pdf?sequence=1>.
- Mufwene, S. (2001). *The ecology of language evolution*. Cambridge approaches to language contact. Cambridge: Cambridge University Press.
- Muir, S. (2009). Jiddiästä ruotsin kautta suomeen: Helsingin juutalaisten kielenvaihtoista ja etnolektistä, *Virittäjä* 4/2009, 533–556.
- Muir, S. (2013). Jiddiästä suomenjuutalaisten etnolektiksi. Teoksessa K. Granqvist & P. Rainò (toim.), *Rapautuva kieli. Kirjoituksia vähemmistökielten kulumisesta ja kadosta*, (s. 149–172). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1404. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pirtisaari, H. (2003). Muutos ja variaatio Suomen romanin verbien taivutustyypeissä. *Virittäjä* 4/2003, 508–528.
- Pitkänen, K. (2004). *Romanilasten perusopetuksen tila: Selvitys lukuvuodelta 2001–2002*. Helsinki: Opetushallitus.
- Poplack S. (1980). "Sometimes I'll start a sentence in English Y TERMINO EN ESPANOL": Towards a typology of code-switching, *Linguistics* 18 (7/8), 581–618.
- Poplack, S. (1988). Contrasting patterns of codeswitching and transfer. Teoksessa M. Heller (toim.), *Codeswitching*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Poplack S. (2004). Code-switching. Teoksessa U. Ammon, N. Dittmar, K. Mattheier & P. Trudgill (toim.), *Sociolinguistics: An International Handbook of the Science of Language and Society*. (2. painos), (s. 585–596). Berlin and New York: Walter de Gruyter.
- Rantala, V. & Huttunen, L. (1993). "Aito mustalainen on lämmin ihminen". Suomen mustalaisten etnisen identiteetin rakentuminen puheessa. Pro-gradu tutkielma. Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Romanitar (2010b). Haettu 20.12.2015 osoitteesta <http://romanitar.blogspot.fi/2010/10/romanikulttuuri-haveliaisyystavat.html>.
- Romanitar (2010a.) Haettu 20.06.2016 osoitteesta <http://romanitar.blogspot.fi/2010/10/romanikulttuuri-puhtaustavat.html>.

LIITE 1.

Taulukko 1. Aineiston suomenkielisissä lauseissa vähintään kymmenen kertaa esiintyvät romanikieliset lekseemit, niiden suomenkieliset käännökset, frekvenssi ja esiintymisympäristö. Lekseemit on esitetty sanakirjan hakumuodossa (nomineista yksikön nominatiivimuoto ja verbeistä A-infinitiivi). Lyhenne su. merkitsee esiintymisympäristönä olevaa suomenkielistä lausetta. Lyhenne luett. kertoo lekseemin esiintyvän vain tulkki-sanaston tyyppisessä romanikielisten sanojen ja niiden suomenkielisten käännosten luettelossa. Mikäli romanikielinen lekseemi esiintyy vain sitaattilainauksessa, esimerkiksi musiikkiyhtyeen nimessä, sen esiintymisympäristö merkitään taulukossa lainaukseksi (lyhenne: lain.).

lekseemi	määrä	esiintymisympäristö
kaalo 'romani'	3259	su
gaajo 'ei-romani'	1388	su.
romano / romano-sanana sisältävä yhdyssana 'romani-'	206	su.
rakli 'ei-romanityttö'	175	su.
džuuli 'nainen. romaninainen'	138	su.
hai (interjektio/tervehdys)	113	su.
raklo 'ei-romanipoika'	89	su.
gaaji / gaajo + gaaji (kaajonkääji) 'ei-romani/ei-romani + ei-romaninainen'	58	su.
hortto / hortto + kaalo / horttokaalo 'aito,oikea + romani'	41+13=54	su.
džeero 'raukka'	49	su.
louvo 'raha'	50	su.
džeeno 'mies'	46	su.
bakro 'lammas'	30	su
baliħno 'sika'	28	su.
peelo 'penis, siitin'	27	su.
hava (interjektio)	19	su.
petško 'poliisi'	18	su.
tšiħko 'hyvä'	17	su.
dinalo M. dinali F. 'hullu'	50	su
miritš 'helmi'	16	lain.
tširikli 'lintu'	16	su
diives 'päivä'	14	luett.
freidiba 'rauha'	14	su.
koon 'joka'	14	luett.
minħ 'emätin'	14	su.
phurano 'vanha'	11	su.
rankani F. / rankano M. 'kaunis'	1+9+1=10	su.
bodos 'sanoma'	10	su.
ħlengav- 'heittää'	10	su.
ħoħav- 'valehdella'	10	su.
kardiini 'kivääri'	10	su.
me 'minä'	10	su.

FUNCTIONS FOR ROMANI LOAN WORDS AND CODE SWITCHING IN FINNISH INTERNET DISCUSSION OF THE FINNISH ROMA

Mirkka Salo, University of Helsinki

The Finnish Roma use elements of Romani language in their conversation in Finnish among themselves. These elements include Romani based words, Romani grammar and code switching. This variety of Finnish is also in use in Internet discussion. Romani words and expressions in Finnish Internet discussion have five main usages. One of them is the secret language function, when the writer hides some information from non-Roma by switching into Romani words. Words referring to impure aspects of life in Finnish Roma culture are in Romani. Moreover Romani words are used in the case of cultural modesty, expression of Roma identity and playing with languages. Most visible feature particularly in Internet discussion is proving one's Roma ethnicity by writing in Romani language or using Romani elements in Finnish written conversation. In that way the writer emphasizes the noteworthiness of her or his opinions concerning Roma issues in anonymous forum.

Keywords: code switching, ethnolect, Finnish, Internet discussion, loan words, Romani